

Енрико М. ДАВАНЦО*
Универзитет „Г. Д’Анунцио” Кјети-Пескара
Одсек за модерне језике, књижевности и културе

Оригинални научни рад
Примљен: 28. 11. 2024.
Прихваћен: 27. 2. 2025.

ПЕКИЋ И ЊЕГОВЕ НАГРАДЕ. КЊИЖЕВНО ХОДОЧАШЋЕ ИЗМЕЂУ ПОЛИТИЧКЕ РЕПРЕСИЈЕ И ЗВАНИЧНИХ ПРИЗНАЊА

Док је Титов режим владао Србијом и Југославијом, Борислав Пекић је живео и стварао у тешким али несумњиво посебним (да не кажемо и парадоксалним) околностима: иако су га комунистичке власти стално прогањале због политичке несагласности, жирији главних домаћих књижевних награда нису могли да игноришу доказе његовог непобитног наративног талента. Писац је у ствари успео да добије бројне од најзначајнијих признања у тадашњој федерацији упркос свом непожељном положају; најубедљивији пример такве ситуације је нарочито додела *НИН*-ове награде за роман *Ходочашће Арсенија Његована* 1970, уочи његовог одласка у добровољно изгнанство у Лондон. Гледајући на то, садашњи коментатор не може да не размишља о факторима и догађајима који су тада утицали на одлуке различитих жирија: да ли је квалитет Пекићевог приповедања био јачи од политичке анатеме? Како је постизање награда помогло ширењу ауторовог стваралаштва (посебно у случају романа *Како упокојити вампира* из 1977)? Да ли су политичке промене из касних 1980-их имале последице на пријем дела аутора? Овим радом, дакле, предлагемо реконструкцију и тумачење признања које је Пекић освојио током своје каријере не само као прилог ауоровој биографији, него и као поглед на трансформације које је тадашње друштво доживело.

Кључне речи: Борислав Пекић, књижевне награде, *НИН*-ова награда, издаваштво.

Додела књижевних награда значајно утиче на комерцијални успех и ширење стваралаштва награђених аутора, обично због медијске пажње коју такви догађаји изазивају. То што су конкурси често организовани од стране новинских редакција или издавачких кућа, и чињеница да у жиријима седе чланови уважених културних установа делује као обезбеђење „квалитета” дела (Ковач, Шарки 2014: 2), учвршћујући ауторову репутацију код читалаца и повећавајући продају (Петерс 2023: 51–52). Ово је потврђено пажњом која

* davanzo.enrico29@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0002-5120-9202>

се посвећује наградама у белешкама на корицама; све ово спада у праксу „представљања” аутора публици (Женет 1987: 25). Истовремено, доделе националних књижевних награда могу бити протумачене као поглавља „културне биографије” земље; наиме, на мерила процењивања вредности књига често утиче сродство са естетским укусима или идеологијама који преобладају у заједници током одређених историјских фаза (Хеилбрун 2013). Дакле, списак аутора који су добили извесне награде у извесним периодима може сугерисати које су вредности колективно важиле, барем на званичном нивоу (Бест 2008: 23). Али таква је реконструкција могућа и на основу списа награда додељених истом аутору: дијахронијско проучавање признавања ауторовог стваралаштва може доказати како се друштво мењало у односу на прихватљивост одређених тематика и личности. У овој перспективи случај признања додељених Бориславу Пекићу у социјалистичкој Југославији је занимљив, јер наизглед противречи и потврђује такве претпоставке: упркос свом положају „непожељног” интелектуалца, Пекић је успео да добије главно домаће признање, то јест *НИН*-ову награду за најбољи роман 1970. године, и то баш када су његови односи са властима били најтежи од његовог пуштања из затвора 1953; али низ награда који је писац добијао од 1980-их година до почетка 1990-их (чак и после његове смрти) може доказати тадашње идеолошке промене у друштву. Наравно, међу наградама додељеним писцу најважнија је *НИН*-ова, зато што је била и прва коју је он добио „на светлу дана”; наиме, конкурс за најбољи сценарио коју је расписала продукцијска кућа Ловћен филм, у којем је Пекић добио прву награду 1958. године, био је анониман¹. Већ у таквој околности може се видети поступак којим ће се аутор послужити и касније, то јест тај да искористи анонимност конкурса да би „натерао” заједницу на званично признање његовог талента и доследно ширење његовог стваралаштва. Међутим, чињеница да је током комунистичке диктатуре *НИН*-ово признање било додељено неистомисљенику који је у младости био осуђен на затвор делује скоро невероватно. Нарочито када узмемо у обзир темеље ове награде, које је Маринко Арсић Ивков реконструирао наглашавајући утисак комунистичког пројекта „очишћења” културног живота од буржујских елемената²; такви принципи су наиме водили редакцију *Недељних информативних новина* да установи истоимену награду (чији је назив заправо: „Награда критике за роман године”) крајем 1953. за романе са српскохрватског говорног подручја објављене у тадашњој Југославији наредне године, а додела се планирала за почетак јануара 1955 (2005: 253–254). Политичко својство конкурса у првим годинама доказује чињеница да су награду искључиво добили писци који су били сагласни са режимом, почев од првог добитника Добрице Ћосића са *Коренима*³. Међутим, наредних година

¹ „Предузеће за снимање филмова Ловћен филм – Будва расписује конкурсе”, *Борба*, 22. III 1958, 9.

² Важно је споменути да се после успостављања социјалистичког режима редакција *НИН*-а углавном састојала од бивших сарадника партизанског листа *Млади Борац*, међу чијим уредницима је био и први добитник *НИН*-ове награде Добрица Ћосић (Арсић Ивков 2005: 254).

³ По Арсићу Ивкову, могуће је да су и чланови првог жирија (тачније: председник Милан Богдановић, Велибор Глигорић, Ели Финци, Зоран Мишић, Борислав Михајловић Михиз и Сте-

награду су углавном освајали уверени комунисти који се нису држали диктатора социјалистичког реализма (на пример Оскар Давичо са експерименталним романом *Бетон и свици* 1956, или Бранко Ћопић са регионалистичким епосом *Не тугуј, бронзана стражо* 1958), и то можемо сматрати доказом релативне уметничке либерализације која се десила у Југославији после раскида са Совјетским Савезом и Ждановљевим културним праксама; такву промену је објавио својим говором на Трећем конгресу југословенских писаца 1952. Мирослав Крлежа, будући добитник *НИН*-ове награде 1962. године. У политичко-културном растерећењу које се десило од краја 1950-их година до краја 1960-их Пекић је могао да ради у релативној слободи као сценариста и драматург, објављујући свој први роман *Време чуда* (1965); истовремено он је сарађивао са релевантним часописима, постајући тако познат читаоцима и стварајући односе са књижевном елитом. У таквом оквиру било је важно његово пријатељство са Бориславом Михајловићем Михизом, једним од оснивача *НИН*-ове награде те сталним чланом дотадашњих жирија (Арсип Ивков 2005: 256), чији је утицај био релевантан на Пекићеву будућу победу. Међутим, репресија протеста из 1968. и тензије у вези са „Хрватским пролећем” изазвале су политичко кочење, упркос којем је писац наставио свој ангажман за грађанска права; убедљив пример је његов захтев одбору Савеза књижевника да заузме став против закона који су изузели обичним судовима јурисдикцију над ремећењем јавног реда и посредством књижевне активности (Пекић 2012: 427–428). Такви поступци су изазвали реакцију власти, које су писцу одузеле пасош у мају 1970, спречавајући га да се придружи у Лондону својој жени Љиљани, која се већ тамо преселила (Пекић 2012: 425–426; Цветковић 2020: 77). На то се надовезало и доследно бојкотовање од стране најконформистичкијих издавачких кругова, као што доказују динамике које су пратиле награђивање његовог другог романа *Ходочашиће Арсенија Његована*. Немачки критичар Петер Урбан је ово реконструисао у чланку *Perfidie mit einem Paß* (то јест: „Перфидије с једним пасошем”) који је објавио у новинама *Die Zeit* у јануару 1971, привлачећи тако међународну пажњу на случај Пекића. Наиме, читајући Урбанов напис може се сазнати да је писцу било онемогућено да учествује на време на конкурс претходне године како за *НИН*-ово признање, тако и за Октобарску награду града Београда⁴: „Извесним културно-политичким интригама, [...], био је изложен и Пекић. То се приказивало у политици давања награда од стране жирија. За *Ходочашиће* није Пекић добио полузваничну Октобарску награду града Београда, јер књига није правовремено штампана [...]. Он такође није добио угледну награду критике часописа *НИН*, јер је роман 1969. само у једном часопису био публикован [...]” (у Пекић 2017 б: 21). Чланак доказује да критеријуми по

фан Мајсторовић) претходно одлучили победу Ћосићевог романа, као што наизглед доказује чињеница да је име добитника најављен у *НИН*-у тек у фебруару 1955, јер вероватно у децембру 1954. процес штампања и припремања књиге није још био довршен (2005: 255–256).

⁴ Важно је споменути да је Пекић већ конкурисао за Октобарску награду 1965. са *Временом чуда*, добивши исти број гласова оногодишњег добитника Петра Цацића; међутим, члан жирија Антоније Исаковић му је објаснио да није он могао да победи због суштински политичког карактера признања (Мандић 2023: 43).

којима је Пекићев роман био искључен нису увек једнако важили⁵, али сугерише и главни разлог Пекићеве скоре победе за 1970. годину, то јест неоспорни квалитет књиге који је сам Михиз одбранио у цитираном говору: „Све ово не мења ништа на ствари, да је *Ходочашће* 'апсолутно најбољи роман године', као што је казао Б. Михајловић Михиз, [...], и не 'само те године'” (у Пекић 2017 b: 21). Баш крај цитата наизглед сугерише исход наредног такмичења, који је вероватно олакшавала и тематика романа, то јест агонија средње класе. Наиме, чини се да је чланак којим је у фебруару 1971. била објављена у *НИН*-у Пекићева победа описао роман као неку врсту прославе пораза буржоазије⁶; такву визију је промовисао Михиз, тврдећи да је књига денунцирала менталитет грађанске класе, и тако је политички оправдао одлуку већине жирија⁷. Тачније, познато је да су за Пекића гласали, осим Михиза, Мухарем Первић, Зоран Мишић и Петар Џадић, за разлику од осталих чланова жирија, који су подржали кандидате политички безопасне⁸. Медијски апарат је избегао да нагласи да је награду добио неистомишљеник, као што доказује чињеница да ни чланак о додели ни интервју са Пекићем⁹ које је *НИН* објавио нису споменули ауторов боравак у затвору, него су се фокусирали на филозофске особине романа; слично, и дневни лист *Политика* је објавио вест о Пекићевој победи наглашавајући финансијску величину добитка награде, али без података о роману нити о аутору¹⁰. Међутим, упркос свечаностима које су пропратиле овај догађај¹¹, однос режима према Пекићу се није променио, као што му је милиција саопштила; само јавне реакције које је изазвао Урбанов чланак у Немачкој (где је аутор већ био познат као радиофонски драматург) су натерале југословенске власти да писцу изненада врате пасош и да му дозволе да отпутује у Лондон (Мандић 2023: 43–44). Али после његове победе је уследила и освета. Непосредно уз најаву добитка *Књижевне новине* су објавиле чланак у којем се сугерисало реконструисање састава *НИН*-овог жирија, под изговором да присуство сталних чланова није

⁵ Прва књига саге *Заставе* са којом је Крлежа добио *НИН*-ову награду била је објављена 1962. само у часопису *Форум*, али ово није спречило доделу јер по оригиналној Пропозицији *НИН*-овог жирија могли су конкурисати и романи који су били штампани само у периодици; чини се да искључење важи само од 1969, као што се може прочитати на следећем линку: <https://www.nin.rs/arhiva/vesti/39745/nin-ova-nagrada>

⁶ Ово сугерише сам наслов чланка: „Тужни и смешни Његован”, *НИН*, 13. II 1971., 40–42.

⁷ Пекићеву победу је олакшало и присуство оног доба у културним установама такозваних „националиста”, то јест критичких интелектуалаца који су створили неку врсту унутрашњег опозиционог фронта, као што доказује избор Дејана Медаковића за декана Филозофског факултета у Београду и Добрице Ћосића (који се сударио са партијским руководством због питања Косова и Метохије) за председника Српске књижевне задруге (Мандић 2023: 44).

⁸ Наиме, председник Велибор Глишић и Ели Финци су гласали за *Прамен таме* Михајла Лалића, а Милош Н. Бандић је гласао за *Долазак на крају лета* Бошка Петровића, као што се може прочитати у извештају „*НИН*-ова награда додељена Бориславу Пекићу”, *Књижевне новине*, 13. II 1971., 12.

⁹ М. Савић, „Живот је немогуће негирати”, *НИН*, 13. II 1971., 41.

¹⁰ „Борислав Пекић добио *НИН*-ову награду”, *Политика*, 13. II 1971.

¹¹ Додела награде Пекићу се десила на крају фебруара 1971. истовремено са уручивањем награде за ликовну уметност из фонда „Владислав Рибникар” сликару Миливоју Николајевићу, као што се може читати у извештају „Уручене награде Политике”, *Борба*, 24. II 1971.

могло обезбедити квалитет у процењивању књига¹²; наиме, из жирија за наредни конкурс била је искључена већина оних који су гласали за Пекића, то јест Михиз, Мишић и Првић (у Пекић 2017а: 462). Аутор је био свестан овога, као што доказује његово писмо из 1972. Васку Попи, у којем је коментарисао последице које су његови поборници доживели, повезујући их и са победом 1969. једнако „непожељног” аутора Боре Ћосића: „Реци Зорану [Мишићу] да ми је жао, ако је [...] заузимање за моју књигу допринело његовом искључењу из *НИН*-овог жирија, симптоматично је да су сви који су гласали за мене изашли. Вероватно ова два последња случаја, са Ћосићем и са мном, нису могла бити толерисана” (Пекић 2017а: 462)¹³. Дакле, аутор није мислио да је његова победа значајно променила ситуацију на боље, упркос говору који је он одржао приликом награђивања повезујући значај књижевног стваралаштва са етичношћу животних одлука, и представљајући награду као знак континуитета између различитих генерација писаца (Пекић 2012: 223–225). Али Пекићев став према награди већ је сугерисао и тон писма које је аутор упутио још на почетку јануара 1971. преводиоцу Антону Хаму: „[...] изгледа [...] да ћу добити нашу највећу награду *НИН*-ову награду критике за *Ходочашиће* [...]. У градској чаршији о томе се већ увелико говори, али ја томе не придајем никакав значај. Ова награда је [...] важна јер се напољу доста цени, у погледу превода [...] а код нас доноси велике тираже и нова издања” (Пекић 2017а: 397). На другој страни, ово уводи и важност коју је писац придавао *НИН*-овој награди у промовисању свог дела код страних издавача, представљајући доделу као доказ квалитета сопствене делатности. Таква стратегија је била важна у првим годинама пишевог боравка у Лондону, када је реакција власти појачала прогон против њега и постало му је тешко да објављује своје књиге у домовини¹⁴. Убедљив пример је писмо које је 1974. Пекић упутио америчком издавачу српског порекла Вилијаму Јовановићу, тадашњем власнику фирме Harcourt Brace Jovanovich: „Ако бисте били [...] заинтересовани за моја дела, могао бих да Вам пошаљем синопсис последњег мог романа, [...] за који не постоји много наде да ће у целости бити публикован у Југославији. [...] (То је један део из моје серије романа о успону и паду породице Његован, чији је део и роман *Ходочашиће Арсенија Његована*, који је штампан и добитник је награде за најбољи роман у 1970. години”

¹² „Је ли *НИН*-ов жири вечит?”, *Књижевне новине*, 27. II 1971, 12.

¹³ Иронично делује да је следеће године *НИН*-ову награду добио за *Роман о Лондону* Милош Црњански, према којем је Пекић имао силну аверзију, као што доказује његово писмо Милану Радовићу из 1972.: „[...] он је ноторна свиња као човек, а роман му је далеко слабији него што он себи сме да дозволи. [...]” (Пекић 2015: 54). Још је ироничнија чињеница да је крајем 1980-их Пекић добио награду именовану баш по Црњанском.

¹⁴ Сам аутор је описао такву ситуацију у каснијем интервјуу: „[...] пет година ниједна моја књига у земљи није објављена а сви су уговори са мном раскинути без икаквог објашњења, уколико се лаконично саопштавање раскида неким објашњењем не сматра. Једно је предузеће одбило да штампа већ предате рукописе новела [...], као и роман [...] друго је раскинуло уговор о штампању збирке мојих драма [...]” (Рогановић 1989: 8). У истом интервјуу Пекић је објаснио да су такви поступци били мотивисани сумњом да он шири антијугословенску пропаганду у британским медијима.

(Пекић 2017а: 67)¹⁵. Чини се да је стратегија била успешна јер, захваљујући и напорима уреднице Дренке Вилен, издавач је објавио роман у САД-у 1978. под насловом *The Houses of Belgrade*. Значајно је да се и у перитекстуалном апарату овог издања романа неодређено спомиње додела *НИН*-ове награде, као што доказује анонимна биографска нота о аутору на задњој корици: „Borislav Pekić was born in Montenegro, Yugoslavia, in 1930. In 1948 he was accused of organizing a student conspiracy [...] and sentenced to fifteen years at hard labor. Ten years later, he won a major Yugoslav literary prize [...]” (у Пекић 1978). Дакле, док је сарадња са страним издавачима 1970-их година појачала присуство Пекића на међународном тржишту, важно је приметити да су му југословенске књижевне награде истовремено омогућавале да одржава значајну улогу на домаћој сцени упркос прогону¹⁶ и удаљености (коју је у ствари аутор повремено прекидао честим боравцима у Београду). Наиме, 1972. писац је истовремено добио Стеријину награду за текст савремене комедије са једночинком *На лудом белом камену*¹⁷ и повезану Награду Стеријиног града (Вршца) за драму *Генерали или сродство по оружје*¹⁸; додела ових награда баш на почетку ауторове емиграције је прославила разноврсност његовог стваралаштва, док је истовремено и потврдила његову релевантност у локалном контексту. Такве доделе и чињеница да је самостални издавач Слово љубве 1975. и 1977. објавио новеле *Успење и суноврат Икара Губелкијана* и *Одбрана и последњи дани* тада су представљале скоро изузетке у проређеној дистрибуцији пищевог стваралаштва у домовини (Пекић 2015: 403–405)¹⁹. Међутим, конкурс који су 1976. расписали удружени београдски издавачи РАД, БИГЗ и Народна књига за издавање петнаест необјављених романа са великом новчаном наградом и називом „књиге године” за најбољи од њих²⁰, пружио је аутору прилику за дефинитивни повратак у југословенски издавачки контекст. Наиме, поново искоришћавајући анонимност конкурса, Пекић је послао рукопис *Како упокојити вампира* који је Нолит још 1973. одбио (у Пекић 2019: 5), и убедљивом победом (коју је морао да подели са песником Гојком Ђогом) обезбедио је 1977. објављивање романа. По извештају којом су *Књижевне новине* најавиле награђивање, због полемике које су пратиле конкурс још од почетка²¹, организатори су одлучили да неће више понављати такмичење²²; иако би се могло испоставити да је таква одлука била

¹⁵ Писмо се односило на неостварени роман *Црвени и бели*; важно је споменути да је Пекић баш за Narcourt Brace Jovanovich написао и роман *Беснило*, који је издавачка кућа одбила (Пекић 2017а: 161).

¹⁶ Такође значајан пример пищевог искључења из домаћег оквира је било вишегодишње одлагање његовог прихватања у српски PEN центар, чији је касније постао и потпредседник (Рогановић 1989: 8).

¹⁷ Ђ. Лебовић, „Друга деценија савремене српске драме”, *Књижевне новине*, 1. XII 1972, 2.

¹⁸ Ф. Пашић, „Четири награде Загребчанима”, *Борба*, 27. IV 1972, 11.

¹⁹ Значајно је да се писац жалио на тадашње медијско игнорисање његових књига у писму уредници Мирјани Васиљевић из децембра 1975. (Пекић 2015: 406).

²⁰ С. Л., „Заједнички до домаћег дела”, *Борба*, 2. III 1976, 9.

²¹ Неколицина писаца критиковала је претерану финансијску величину добитка, док је Раде Војводић, директор издавачке куће Слово љубве, довео у сумњу наводну намеру организатора да конкурсом промовишу домаћу књижевност (Вујиновић 1976: 3).

²² „Писци, књиге и награде”, *Књижевне награде*, 1. XI 1976, 2

и последица режимске аверзије према Пекићу, ова је победа представила почетак нове фазе пријема ауторовог стваралаштва у Југославији, како доказују домаће награде које је Пекић добијао у наредној деценији. Почев од прве половине 1980-их аутору су била додељена признања која су прослављала популарност и разноврсност његовог стваралаштва, а истовремено су и доказала политичку промену тада изазвану смрћу Тита. Наиме, чињеница да је аутор 1984. добио слабо документовану награду „Београдски победници” за домаћу најчитанију књигу²³ доказује комерцијалну успешност његовог дела, док је додела награде Удружења књижевника Србије за његова *Сабрана дела* у истој години потврдила његово постизање статуса савременог „класика”, представљајући и помирење званичних кругова с њим²⁴. У таквом оквиру, могло би се тумачити и безуспешно поновно учествовање Пекића на конкурс за *НИН*-ову награду 1983. са трилером *Беснило* као знак политичког олакшања²⁵. Међутим, важно је приметити како су награде додељене писцу у овом раздобљу признавале и свестраност његовог талента, као што доказује награда „Лазар Комарчић” за научнофантастична дела коју је аутор добио 1985. са романом *1999*. Поред тога, значајно је да награђивање ауторовог стваралаштва у Југославији нису спречавала национална мерила²⁶, као што сугерише чињеница да је Пекић добио и у Хрватској важна признања; наиме, 1982. добио је прву награду на конкурс Радио Загреб за најбољу радио-драму²⁷, а 1989. је добио награду „Иван Горан Ковачић” за роман *Атлантида*²⁸. Ако повежемо низ признања које је Пекић добијао са трансформацијама које су се дешавале крајем 1980-их у југословенском друштву, занимљиво је приметити реакцију главних представника режима. У септембру 1987, током „Осме седнице” ЦК-а Савеза комуниста Србије, генерал Никола Љубичић је тако коментарисао вест да је у Црној Гори писцу уручена Његошева награда за сагу *Златно руно*²⁹: „Борислав Пекић [...] јавно каже да је антикомунист, а

²³ Иако неки извори на интернету спомињу овај догађај (на пример: <https://www.novosti.rs/kultura/vesti/1158402/zivot-buntovnika-borislava-pekica-predstavljanje-knjige-poznatom-piscu>), нису тренутно доступни тачнији подаци ни о награди ни о књизи којом је Пекић победио; међутим, тадашњи новински извештаји су доказали комерцијални успех аутора, као што сугерише списак најтраженијих књига објављен у *Борби*, 25. III 1978., 12.

²⁴ Ова је додела представила посебну тачку у Пекићевом односу са Миодрагом Булатовићем, тадашњим председником Удружења, чији је опортунизам аутор критиковао у писму Петру Урбану (Пекић 2017b: 214): иако су писци приликом награђивања разменили срдчане поруке (Пекић 2002: 86-87), у писму Булатовићу из септембра наредне године Пекић се жалио на дуго игнорисање које је Удружење показивало према њему (Пекић 2015: 424-425).

²⁵ Б. Мрвош, „Роман с маном”, *Борба*, 26. V 1984, 12.

²⁶ У овом оквиру, значајно је споменути да је 1990. у Македонији чувена Пекићева драма *Како забављати господина Мартина* добила прву награду на позоришним фестивалима у Охриду и Варни, као што подсећа блог ауторове породице: <http://www.borislavpekic.com/p/pekics-theater-film-tv-and-radio-plays.html>.

²⁷ Податак је доступан на веб-страници писца на сајту САНУ: <https://www.sanu.ac.rs/clan/pekic-borislav/>

²⁸ Током 1980-их Пекић је сарађивао са хрватским издавачким кућама Liber и Hit, које су објавиле прва издања *Беснило* и *Атлантиде*; значајно је споменути да је тада у Загребу постојало и друштво „пријатеља Пекићеве литературе”, као што сугерише пишчева лична кореспонденција (Пекић 2019: 51).

²⁹ И. Л., „Његошева награда Бориславу Пекићу”, *Борба*, 5. IX 1987, 7.

ми му дајемо награде”. На такву изјаву аутор је одговорио писмом означеним његовом типичном иронијом: „[...] нисам знао изворе тих награда. Мислио сам да их дају избрани жирији, а не држава, СКЈ, или ЈНА” (Пекић 2012: 261). Али друштвене промене ових година, у којима се писац вратио у Београд и поново се укључио у политичку делатност каснијим оснивањем Демократске странке, убедљиво приказује и предност коју је критика давала његовом стваралаштву: наиме, по анкети коју је објавио дневник *Борба* критичари су прогласили Пекићев мемоар *Године које су појели скакавци* (у којем је аутор отворено описао прогон од стране комунистичког режима) за „књигу године 1986.”³⁰, а са истом је књигом писац 1989. добио и награду „Милош Црњански”³¹. На почетку следеће деценије доделе награда Задужбине „Јаков Игњатовић”³² за животно дело, приликом чијег је уручивања у Будимпешти 1990. аутор држао говор о изгнанству и националној одговорности (Пекић 2012: 285–288) и награде „Кнегиња Милица” 1991. од стране Крушевачког позоришта,³³ још су и више прославили хетерогеност Пекићевог писања. Међутим, чињеница да је међу последњим наградама које је аутор добио на самом крају свога живота била је Награда графичког атељеа „Дерета” за најуспешнију књигу у 1991. години (са збирком есеја о емиграцији *Последња писма из туђине*³⁴), и да је 1993, чак годину после његове смрти у 1992. години, почасно добио Награду издавача БИГЗ-а за најбоље оригинално дело са збирком есеја *Сентиментална повест британског царства*³⁵, доказује трајност успешности његовог дела код домаће критике и публике. Али награде можемо сматрати и доказима бесмртног утицаја Пекића на српску књижевност: док су стипендије које је Фонд у његово име додељивао од 1993. до 2012. подржавале бројне данашње релевантне писце (међу којима је био, на пример, Горан Петровић³⁶), оснивање признања „Борислав Пекић”, којим се од 1995. награђују ученици Треће београдске гимназије (чији је и сам писац био ђак) и свих београдских гимназија за поетске, прозне и есејистичке радове, појачало је везу између пишчевог културног наслеђа и новијих нараштаја (Тадић 1999: 25).

ЛИТЕРАТУРА

- Арсиић Ивков 2005:** М. Арсиић Ивков, Корени *НИН*-ове награде, *Браничево: часопис за књижевност, културна и друштвена питања* 51 (1): 87–98.
Бест 2008: J. Best, Prize Proliferation. *Sociological Forum*, 23 (1): 1–27.

³⁰ Б. Мрвош, „Зрело доба литературе”, *Борба*, 16. I 1987, 9.

³¹ В. П., „Додељене награде „Црњански”, *Борба*, 27. II 1990.

³² „Писма из туђине”, *Борба*, 29. VII 1991, 27.

³³ Податак је доступан на веб-страници посвећеној писцу на сајту Енциклопедије Српског народног позоришта на следећем линку: <https://www.snp.org.rs/enciklopedija/?p=18043>

³⁴ С. К., „Пекићу награду Дерете”, *Борба*, 22. X 1991, 18.

³⁵ „Пекић осветлио епохе”, *Борба*, 11. VI 1993, 23.

³⁶ М. Милишић, „Корист од провинције”, *Борба*, 20. XII 1994, 16.

- Вујиновић 1976:** Ј. Вујиновић, „Суштинска промена или нешто друго”, *Књижевне новине*, 16. IV 1976, 3.
- Женет 1987:** G. Genette, *Soglie. I dintorni del testo*, Torino: Einaudi.
- Ковач, Шарки 2014:** В. Kovács, A. T. Sharkey, *The Paradox of Publicity: How Awards Can Negatively Affect the Evaluation of Quality*. *Administrative Science Quarterly*, 59 (1): 1–33.
- Мандић 2023:** Д. Мандић, *Политичар у сенци писца: политичка биографија Борислава Пекића* (завршни рад), Нови Сад: Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет.
- Пекић 1978:** В. Pečić, *The Houses of Belgrade*, New York: Brace Harcourt Yovanovich.
- Пекић 2002:** Б. Пекић, *Кореспонденција као живот III*, Нови Сад: Соларис.
- Пекић 2012:** Б. Пекић, *Стопе у песку*, Лагуна.
- Пекић 2015:** Б. Пекић, *Кореспонденција као живот III*, Београд: Службени гласник.
- Пекић 2017а:** Б. Пекић, *Кореспонденција као живот IV*, Београд: Службени гласник.
- Пекић 2017б:** Б. Пекић, *Кореспонденција као живот V*, Београд: Службени гласник.
- Пекић 2019:** Б. Пекић, *Кореспонденција као живот VI*, Београд: Службени гласник.
- Петерс 2023:** В. Peters, The Impact of Literary Awards on Reader Perception and Book Sales. *European Journal of Literature Studies* 1(1): 49–60.
- Рогановић 1989:** В. Рогановић, „Живот у течном стању”, *Борба*, 29. VIII 1989, 8.
- Тадих 1999:** С. Тадих, Како је награда основана (уз неколико речи о школи), Београд: *Пекићева клупа. Легат Борислава Пекића Треће београдске Гимназије*, 25–30.
- Хеилбрун 2013:** А. Heilbrun, The history and promise of literary awards. *The Journal of the Midwest Modern Language Association*, 46 (1): 49–61.
- Цветковић 2020:** С. Цветковић, *Борислав Пекић: живот бунтовника*, Београд: Catena mundi.

Enriko M. Davanco

BORISLAV PEKIĆ AND HIS AWARDS. A LITERARY JOURNEY BETWEEN POLITICAL REPRESSION AND OFFICIAL PRAISE

Summary

While Tito's Communist regime ruled Serbia and Yugoslavia, author Borislav Pečić lived and worked in difficult, even paradoxical circumstances: although he was persecuted as a dissident, the juries of the principal domestic literary awards could not ignore the evidence of his undeniable narrative talent, as proven by the fact that he won the *NIN* Award for Best Novel of the Year 1970 with *The Houses of Belgrade*. Nowadays, we cannot help but think about the factors that influenced the decisions of the juries: was the quality of Pečić's writing stronger than political anathema? How did winning

awards help spread the author's work? Did the political changes of the late 1980s have consequences for the reception of the author's literary production? While trying to answer all these questions, the present paper aims to present the history of the main awards won by Pekić not only as an appendix to the writer's biography but also as a perspective on the transformations endured by Serbian and Yugoslav societies during the author's lifetime.

Keywords: Borislav Pekić, literary awards, the NIN Literary Award, publishing.